ئایا تاوانی ئەنفال ناچاری بوو؟ یان دەرفەت هەبوو ڕێگەی لێبگیرێت ؟!!

دکتور فایق محەمەد گوڵپی

نۆزده ساڵ لەمەوبەر لە ماوەی حەوت مانگدا، لە 18-شوباتی1988 تا ئابی 1988، هێزە زەمینی و ئاسمانیەکانی سوپای ڕژێمی بەعس، بە چەکی کلاسیکی و چەکی کیمیاوی، لە هەشت هێرشی سەربازیدا، لە ژێر ناوی ئەنفالی 1-8 ، شاری هەلەبجەو ناوچە گوندنشینەکانی پارێزگای سلێمانی و هەولێر و دهۆکیان لە مرۆڤ و گیانلەبەر پاك کردەوە و خانوی شارو شارۆچکە و گوندە بەرکەوتووەکانیان لەگەڵ زەویدا تەخت کرد. لەم زنجیرە چالاکیە سەربازیانەی ڕژێمدا، هەزاران کەس شەهید بوون و سەدان هەزاری تریش ئەنفال کران، دوای ڕووخانی ڕژێمی سەدام و ئازادبوونی عێراق، تەرمی هەندێك لە ئەنفالکراوەکان لە گۆڕەبەکۆمەڵەکاندا لە ناوچە جیاجیاکانی عێراقدا دۆزرانەوە، بەڵام تا ئەمرۆ چارەنوسی زۆرینەی ئەنفالکراوەکان نادیارە. هەندێك باس لەوە دەکەن کە ئەو ئەنفالکراوانە لە لایەن ڕژێمی ئەوکاتەی عێراقەوە بە دەوڵەتە عەرەبیەکان فرۆشراون، هەندێکی تر وای بۆ ئەچن کە ڕژێمی بەعسی ئەو کات بە شێوازی نهێنی وبە چەکی قەدەغەکراو هەموو ئەنفالکراوەکانی لە ناوبردبێت.

لە دوای ڕووخانی ڕژێمی سەدام و دەستگیرکردنی سەرانی ئەو ڕژێمە، بێجگە لە گۆڕە بە کومەڵەکان هیچ زانیاریەکی ڕاست دەربارەی چارەنوسی ئەنافلکراوەکان بە دەست نەکەوتووە، هیچ بەڵگەیەکیش بە دەستەوە نیە کە لێکۆڵینەوەی تایبەت بە چارەنوسی ئەنفالکراوەکان لەگەڵ سەرانی دەستگیرکراوی حکومەتی بەعسی روخاودا کرابێت، ئەگەر ئەو لێکۆڵینەوەیەش کرابێت و ئەنجامی بە دەستەوە نەدابێت باس نەکراوە، ئەمەش ساردی کومەڵگا و تاك و دەسەڵاتدارانی کورد بەرامبەر بە دۆزی ئەنفال نیشان ئەدات.

ئەنفال بە یەکێ لە کارەساتە مێژوویەکانی بزاڤی رزگاریخوازی نەتەوەی کورد دەژمێردرێت، مێژوو بە سەرکەوتن و شکستەکانیەوە، پەراوێکە پڕیەتی لە ئەزمون، ئەزمونی تاڵ وئەزمونی شیرین، مرۆڤی ئازاد، کومەڵگای ئازاد، ئەبێ هەردوو جۆری ئەزمونەکە تام بکات، هەوڵ بدات لە ئایندەدا ئەزمونە تاڵەکان دووبارە نەکاتەوە. ئەمرۆ کە ئێمە لە نۆزدەیەمین ساڵیادی کارەساتی ئەنفالدا هەڵوەستە دەکەین و یادی شەهید و بێ سەروو شوێنەکانی ئەو کارەساتە دەکەینەوە، سنوری ناوچە وێرانکراوەکانی ئەنفال دەبینین، تاوانباری و دڕندەیی دوژمن و بێ تاوانی و بێ دەسەڵاتی خۆمان ئەکەینە هۆکاری کارەساتی ئەنفال و کۆتایی بە یادەکەمان دەهێنین، ئەوە نیشان ئەدەین کە ئازاد نین وناتوانین تاڵاوی کارەساتی ئەنفال تام بکەین و زۆر بابەت هەیە ئەیشارینەوە، ئەم جۆرە بیرکردنەوانە لەوانەیە لە خەباتی دبلۆماسی و یاساییدا بۆ خۆپاراستن و دوژمن تاوانبارکردن سوودی هەبێت، بەڵام لە رووی زانستی سیاسی و کومەڵناسیەوە، بۆ دوارۆژی گەلی کورد، کەم و کوریەکی جدیە و سوودی نیە، ئەگەر رەهەندە جیاجیاکانی ئەنفال لە خوێندنەوەی مێژووی کوردا فەرامۆش بکرێن، ئەگەری دووبارەبوونەوەی ئەنفالی تر و کردارە هاوشێوەکانی هەیە.

ئەبێ لە کارەساتی ئەنفالدا لایەنی لاواز و بەهێزی خۆمان و دوژمنان ببینین و لێکۆڵینەوەی لە سەر بکەین، یان بە شێوەیەکی تر پرسیار لە خۆمان بکەین و بڵێین ئایا کارەساتی ئەنفال ناچاری بوو؟ هەر ئەبوایە روویبدایە؟ یان ئەتوانرا پێشی لێبگیرێت و ڕوونەدات؟

ئەگەر یادکردنەوەکانمان بۆ هەموو بۆنە خۆش و ناخۆشەکان تەنها چەند کات ژمێر و رۆژێك بێت، تەنها لە رۆژی یادکردنەوەکاندا ئەو کارەساتانەمان بە بیربێتەوە، ، لە کاتی تردا لەسەر هۆ و ئەنجامی رووداوەکان بە قوڵی هەڵوەستە نەکەین و لایەنە ئاشکراو شاراوەکانی رووداوەکان وەك خۆیان نەبینین و لە دیاردەکان تێنەگەین، ناتوانین لە ئایندەدا رێگە لە دووبارەبوونەوەی کارەساتی تر بگرین و بەرنامەی دوژمنان هەڵوەشێنینەوە، ئەو کات بە دەستی خۆشمان مافی خۆمان پێشێل دەکەین. بۆیە بۆ ئێمەی کورد گرنگە، لە سەر رووداوە تراجیدیەکانی وەك ئەنفال و کیمیابارانی کوردستان، تەنها بە یادکردنەوەی ئەوبۆنانە و دادگاییکردنی سەرانی پێشووی رژێمی بەعس و داوای قەرەبوی زەرەمەندان وازنەهێنین، بەڵکوو دەبێ بریار بدەین دەام و دەزگای تایبەت بە لێکۆڵینەوە لە سەر ئەو جۆرە رووداوانە ئاوابکەین و لە سەر رەهەندە هەمەجۆرەکانی کیمیاباران و ئەنفال لێکۆڵینەوە و کاری جدی ئەنجام بدەین، هۆکارە کوردستانی و عراقی و ناوچەیی و جیهانیەکانی کارەساتی ئەنفال لە سەرچاوە برواپێکراوەکانەوە بدۆزینەوە و لە سەریان بوەستین، ئامانجەکانی ئەنفال لە بەڵگەنامەکانی رژێمی رووخاوی بەعسدا بدۆزینەوە و بە وردی لێکۆڵینەوەی لە سەر بکەین ، ئەو چەمکە شۆڤینیانەی لە پشتی کارەساتی ئەنفالەوە وەستاون دیاریان بکەین و بنەما نالۆژیك و نازانستیەکانی بخەینە روو و لە گۆڕیان نێین. ئەگەر وا نەکەین، ئامانجی تێکۆشانمان روون نابێت، میکانیزمی تێکۆشانمان سەرپێیی و نیوە و ناوەچڵ دەبێت، وەفا و ئەمەکداریمان بۆ قوربانیانی ئەنفال و بۆ مێژووی نەتەوەکەمان بێجگە لە هەڵوێستێکی هەلپەرستی و بێ ئابڕوویی و دەستخەڕۆیی هیچی تر دەرناچێت، ژیانی سیاسی و کومەڵایەتی و ئابوری و کلتوریمان بەردەوام لە قوڵایی دیاردەی گێژاودا دەژیت.

دوای تێپەڕبوونی نۆزدە ساڵ بەسەر کارەساتی ئەنفالدا، تا ئەمرۆ لێکۆڵینەوەیەکی زانستی بێ لایەن لەسەر کارەساتی ئەنفال لە لایەن هیچ دەزگایەکی نەتەوەیی و نێونەتەوەییەوە نەکراوە، تا وەڵامێکی زانستی دوکیومێنتاری ئەو پرسیارەی کورد و دۆست و دوژمن بدەینەوە کە ئەنفال بۆچی ئەنجام درا؟ راستە رژێمی بەعس رژێمێکی نەتەوەپەرستی دکتاتۆر بوو، ستراتیجی دووری تواندنەوەی نەتەوەی کوردبوو لە ناو نەتەوەی عەرەبدا، بەڵام ئایا تا ئێستە ئێمە کارمان بۆ ئەوە کردووە تا ئەو بەڵگەنامانەی کونگرە و کونفرانسەکانی حزبی بەعس بخەینە روو کە پێوەندیان بە چەمکەکانی نەتوەپەرستیەوە هەیە و تێڕوانیی ئایدۆلۆژین ئۆ ئەنجامدانی پرۆسەی ئەنفال؟ ئایا کورد بەم ستراتیجە شۆڤینیەی بەعس رازی بووە یان رازی نەبووە؟ چی کردوە بۆ ئەوەی ئەو چەمکە نەتەوەپەرستیە نەبێتە بریار و جێبەجێ نەکرێت ؟ ئایا کورد بۆ پەکخستنی ئەم چەمکە شۆڤینیانەی بەعس کاری کردووە؟ یان بە نەزانیەوە کاری بۆ بە پەلە جێبەجێکردنی ئەم چەمکانە کردووە؟ئایا بەعس خۆی بە تەنها ئەیتوانی ئەم چەمکە ستراتیجیەی بکاتە بریار وکاری پێبکات؟ئەگەر پشتیوانی کوردستانی (بەعسیەکان و چەکدارە هەڵخەڵەتاوەکان)، ناوچەیی (داگیرکەرانی تری کوردستان و وڵاتە عەرەبیەکان) و جیهانی(ئەمریکی و ئەوروپیەکان) نەبووایە ئەنفالی بۆ بەرێوەدەبرا؟ ئایا رژێمی

بەعس بە بێ بیانوی سیاسی دەیتوانی زنجیرە تاوانەکانی ئەنفال لە دژی کورد بەڕێوە ببات ؟ئەمانە هەمووی پرسیارن ئەبێ وەڵام بدرێنەوە، ئەگەر کورد وەڵامی ئەم پرسیارانە نەداتەوە، واتای ئەوەیە گەلی کورد هێشتا بە قوناخی نەتەوەیبوون نەگەیشتووە.

پێش کارەساتی ئەنفال، رژێمی بەعس چەندان بریاری بۆ بەرنامەی تواندنەوەی گەلی کورد لە باشوری کوردستاندا خستە بواری کارپێکردنەوە، لە دوای شکستی ساڵی 1975 ی شۆرشی ئەیلول، گوڕوتینی بە عەرەبکردنی کوردستانی بەرزکردەوە، شوانە عەرەبەکانی دەنارده کوردستان و هانی ئەدان لە کوردستان جێگیر ببن، ئەگەر چالاکیە پارتیزانیەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە دژی ئەو شوانە تەعریبانە نەبوایە، ئەو بریارەی رژێم ئەنجامگیر دەبوو، بەڵام تا ئەمرۆ لە هیچ دوکیۆمێنتێکی کوردستانیدا ژمارە و مێژووی ئەو بڕیارانەی بەعس بە دکیۆمێنت نەکراوە، مێژو و سنوری چالاکیەکانی پێشمەرگە لە هیچ سەرچاوەیەکدا باس نەکراوە. رژێمی بەعس لە ساڵانی1977-1979 هەوڵی دا خوێندن بە زمانی کوردی قەدەغە بکات و قوتابخانە کوردیەکانی کوردستان دابخات و لە بریاری رەسمی کردنی زمانی کوردی پەشیمان بێتەوە وخوێندنی کوردی نەهێڵێت، لە شوێنی ئەو زمانی عەرەبی بکاتە تاکە زمانی خوێندن لە هەموو خوێندنگاکانی کوردستاندا، لە رێگەی کوردە بەعسیەکانەوە، لە رێگەی دام و دەزگاکانی ئەمن و هەوالگریەوە، داوای لە خەڵك دەکرد منالەکانیان نەنێرنە بەر خوێندنی کوردی و جارِی ئەدا خوێندنی کوردی ئایندەی نیە وخوێندنی عەرەبی ئایندەی باش دەبێت، بەڵام بەرنامەی بە عەرەبی کردنەوەی خوێندن لە لایەن خوێندکارانی کوردەوە بە رێپێوان و مانگرتن لە خوێندن وەڵامی درایەوە و رژێمی بەعس ناچارکرا بە بریارەکەی خۆیدا بچێتەوە و دەستی لێهەلگرێت. رژێمی بەعس لە ساڵانی حەفتاکاندا هەموو توانای خۆی بۆ ئەوە بەکاردەهێنا کە کورە عەرەبەکان کچی کورد بخوازن، بۆ ئەم مەبەستە ئاسانکاری بۆ ئەو کورە عەرەبانە دەکرد کە کچی کوردیان مارە دەکرد، بەعس مەبەستی ئەوەبوو لەم رێگەیەوە، لە کومەڵگای پیاوسالاریدا لە ناو خێزانە نوێکاندا زمان و کلتوری عەرەبی پیاو زاڵبکات و هەنگاوێك لەعەرەبکردنی کورد بچێتە پێشەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم بەرنامەیەی بەعس دژی مافی تاك و خۆشەویستی و ئاکاری مرۆڤایەتی بوو، هیچ ئەنجامێکی بە دەستەوە نەدا و پەکی کەوت. رژێمی بەعس لە ساڵانی 1977-1978دەستی بە گواستنەوەی گوندە سەرسنوریەکانی هەرێمی کوردستان کرد، بەو مەبەستەی گوندەکانی کوردستان نەبنە بنکەی تێکۆشانی خەباتی چەکداری شۆرشی گەلی کورد، بەو مەبەستەی گوندەکانی کوردستان نەبنە بنکەی ژێرخانی ئابوری کومەڵگای کوردستان، بۆ ئەوەی کلتوری نەتەوەیی کورد لەگەڵ وێرانکردنی گوندەکاندا لە ناوببات گوندنشینانی کوردستانی لە ئوردۆگا زۆرەملێکان توند کرد، بەڵام بە پشتبەستن بە ئیرادەی شۆرشگێری گەلی کورد، بە پشتبەستن بە کلتوری رەسەنی گوندەکانی کوردستان، بەرنامەکانی بەعس لەم بوارەشدا شکستی هێنا. رژێمی بەعس لە ناوچەکانی کەرکوك و خانەقین و شەنگار و شوێنەکانی تری کوردستانەوە کوردی دەرکرد و عەرەبی هاوردەی لە شوێنیان نیشتەجێ کرد. بەم هەموو شێوازانەی تواندنەوە، رژێمی بەعس لە ماوەی بیست ساڵدا بەو هەموو توانا ئابوری و سەربازی و پشتگیریە ناوچەیی و نێودەوڵەتیەی کە هەیبوو، نەیتوانی هێندەی

چەند مانگێکی کارەساتی ئەنفال زیان بە کورد و کوردستان بگەیەنێت، لە ئەنفالەکاندا کار بۆ تواندنەوە و لە ناوبردنی یەکجارەکی گەلی کورد بە خێراترین کات گەیشتە لووتکە.

ئەگەر سیاسەتمەدارانی کورد بە وریاییەوە کاریان لە سەر ئایدۆلۆژیای نەتەوەپەرستی رژێمی بەعس بکردایە، کاریان لە سەر بریار و کارەکانی ئەو رژیمە (بۆ تواندنەوەی گەلی کورد) بکردایە، دەیانتوانی پێشبینی کارەساتی ئەنفالیش بکەن، ئەو کاتیش دەیانتوانی رێگە لە درووستبوونی کارەساتی ئەنفال بگرن.ئەگەر ئێستەش نەتوانین لە رەهەندە هەمە لایەنەکانی ئەنفال تێبگەین ناتوانین پێش لە کارەساتی تری وەك ئەنفال بگرین. ئەوەی من باسی ئەکەم و پێشنیاری ئەکەم لە رابوردوودا نەهاتەدی، تا وەك رابوردووش بیربکەینەوە ئامانجەکانمان وەك خەیاڵ دەمێننەوە و ناتوانین بەرنامە بۆ ئایندە دابنێین، بۆیە پێویستە لە یادی ئەنفالی ئەمساڵدا گورانکاریەك لە هزر و هەڵوێستماندا پێکبهێنین و بە چاوێکی رەخنەگرانەوە رابوردووی خۆمان ببینین و بە هزرێکی ئازادەوە کار بۆ ئایندەمان بکەین، ئەگینا یادکردنەوەیەکی رۆتینی ئەنفال برینەکانمان ساریژ ناکات و رێگە لە دووبارەبوونەوەی ئەنفالی نوێ ناگرێت.

2007-4-6